

Subject Area
Sociology

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 104
PP: 3610-3618

Arrival
20 August 2022
Published
30 November 2022
Article ID Number
63652

Article Serial Number
03

Doi Number
<http://dx.doi.org/10.29228/ssj.63652>

How to Cite This Article
Uyan Kiraç, S. ve Çatlı, G. (2022). "Covid-19 Salgınlarının Toplumsal Ve Bireysel Etkileri Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:104; pp:3610-3618

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Covid-19 Salgınlarının Toplumsal Ve Bireysel Etkileri Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma

A Sociological Study on the Social and Individual Impacts of the Covid-19 Epidemic

Semra Uyan Kiraç¹ Gökçen Çatlı²

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi., İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye
² Doç. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye

ÖZET

Toplumlar, yaşadıkları dönemde cereyan eden olaylara binaen kurumlarını ve kültürlerini biçimlendirirler. Tıpkı 2019 yılından bu yana, toplumsal hayatı etkilemeye devam eden Covid-19 salgınının birçok değişime sebep teşkil ettiği gibi. Sosyoloji, toplumsal değişimi inceleyen bir bilimdir; çalışmada da salgının, toplumsal alanda yarattığı etkiler üzerinde durulmuştur. Zira salgın, her ne kadar ilk etapta sağlık yapılanmasını etkilemiş olsa da ekonomi-aile-eğitim-din-psikoloji gibi olguları da değişime tabi tuttuğu açıktır. Salgının bu denli sarsıcı olması, küresel boyuttaki etkilerine dayandırılrsa da, yerel manada her toplumun, kendi kültürüne binaen tepki verdiği söylenebilir. Bu sebeple orta ölçekli sosyolojik temele dayalı olan bu çalışmada, bir örneklem grubu üzerinden nicel bir araştırma yürütülmüş ve online anket tekniğiyle veri toplanmıştır. Bu gayeyle, Covid-19 salgının belli bir toplumda yarattığı etkiler, bütüncül açıdan ele alınmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Salgın, Sağlık, Sosyoloji

ABSTRACT

Societies shape their institutions and cultures according to the events that occur in the period in which they live. An example of this can be seen in the Covid-19 epidemic, which continues to affect social life and causes many changes since 2019. Sociology is a science that examine change; In this study, the changes created by the epidemic in the social field are emphasized. Although the epidemic first affected the health structure, it also changed the facts such as economy-family-education-religion-psychology. Although the epidemic is so shocking and has global effects, it can be said that each society reacts according to its own culture in the local sense. For this reason, in the study, which is based on sociological basis, a quantitative research was carried out on a sample group and data was collected by online survey technique. For this purpose, the effects of the Covid-19 epidemic on the society have been tried to be discussed from a holistic perspective.

Keywords: Covid-19, Epidemic, Health, Sociology

1. GİRİŞ

Tarihten bu yana, toplumlar savaşlar, göçler, doğal afetler gibi hususlar dolayısıyla birçok alanda hızlı değişimler yaşamaktadır. Toplumların, kültürel şoka binaen ya yıkım ya da uyumla birlikte yeni kültürel bir inşa sürecine girdikleri görülür. Benzer biçimde Covid-19 salgını, ilkin insanlarda panik yaşanmasına sebep olsa da toplumların, kurumsal oluşumlarının öncülüğünde hareket ederek toparlanmaya çalıştıkları gözlemlenmiştir (Karakaş, 2020: 545; Güngörer, 2020: 397). Zira toplumsal uyarlanma, sürdürülebilir insan yaşamının ve kültürünün bir gereğidir ve değişen şartlara binaen uyarlanmayan toplumların, tarih sahnesinde kayboldukları görülmektedir.

31 Ocak 2020'de Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) 2019-nCoV'u küresel acil halk sağlığı durumuna sebebiyet verdiğini duyurmasından sonra, 11 Şubat 2020'de ciddi akut solunum yolu hastalığına neden olan virüsü "Covid-19" olarak isimlendirdi ve hastalığı küresel salgın anlamına gelen pandemi olarak ilan etti (Karataş, 2020: 5). Çin'de başlayan ve kısa süre zarfında dünyada etkili olan salgının, Mart 2020 gibi Türkiye'ye de sıçraması, onu toplumsal hayatın merkezinde konumlandırmıştır. Salgın, her ne kadar ilkin sağlık kurumuna etki etse de ekonomiden eğitime kadar bazı kurumların domino taşı etkisiyle ondan etkilendiği görülmüştür.

Toplumsal kurumlar üzerinde meydana gelen değişimler sonucunda Covid-19 salgınının sadece sağlık alanıyla değil diğer toplumsal kurumlarla birlikte de ele alınması gerektiği anlaşılmaktadır. Hastalığın psikolojik etkilerinin de olduğu ve bunların bir süre daha devam edeceği ön görülmektedir. Salgın ayrıca küresel ekonomik krize de sebebiyet vermektedir. Bu kriz, küresel kültürü değiştirip dönüştürmekte yerel ekonomiyi yoksullaştırmaktadır. Bunlara ilaveten salgın, eğitimi, ekonomiyi, siyaseti, dini inançları, meslek ve çalışma algılarını ve hayat tarzlarını ciddi bir biçimde etkilemektedir (Aslan, 2020: 40-41). Dolayısıyla salgın sadece sağlık sorunsalı değildir; tüm toplumsal kurumları etkileyen bir unsurdur.

Covid-19, salgın hastalıklar zincirinin son halkasıdır. Salgın hastalıklar tarihinde, toplumların salgınlara karşı çözüm üretme ve oluşan yeni durumlara uyumlanarak yaşamlarını sürdürdükleri görülmüştür. Covid-19 salgınında da toplumun uyum sağladığı görülmüştür. Ne var ki yaşanan süreç, bireysel ve toplumsal etiğin sorgulanmasına,

bireysel olguların (sağlık, hijyen, vb.) toplumsal sonuçlara yol açmasına neden olmuştur. Bu durum toplumların zorlukların üstesinden gelebilmeleri için dayanışma içinde hareket etmelerinin önemini göstermiştir.

Hastalığın bilinen en yaygın bulaştırma şekli yakın temas bulaşdır. Bu nedenle “sosyal mesafe” kavramı, kişilerin sosyal ilişkilerinde ve sosyal yaşantısında değişiklikler yapmasını gerektirmiştir. Bir uyarlanma biçimi olarak dijital sosyal mecralar devreye girmiştir. Günlük sosyal ilişkiler ve sosyal hayat yaşanan salgınla birlikte dijital platformlar üzerinden devam ettirilmeye çalışılmıştır. Evlerden zorunlu bir gerekçe olmadığı sürece çıkmanın yasaklandığı bir süreç olmuştur. (Menchu, 2020: 144). Koronavirüs salgını insan hareketliliğinin ve insanlar arası doğal ilişkilerin akıcı bir şekilde devam etmesine engel olmuştur. Özellikle salgının en ağır bulaş döneminde sağlıklı kalmayı başarmak ve kimseyi hasta etmemek kişiler için en temel amaç olmuştur. Bir yandan alınan önlemler kişilerin daha bireysel bir hayat yaşamalarını gerekli kılmış, diğer taraftan toplumda artan sorumluluk duygusu ile hareket edilerek toplumsal sorumluluk duygusu güçlenmiştir (Ahmadi, 2020: 67). Bireysel farklılıklara rağmen bütünsel sorumluluğun benimsediği veya toplum güvenliği için ortak bir noktada davranış sergilenen bir süreç olmuştur.

Koronavirüs salgın hastalığı tüm dünyada insanlar üzerinde endişe ve paniğe yol açmıştır.

İnsanların hayatlarının neredeyse her alanında değişikliklerin yaşanmasına neden olan Covid-19 salgını, öğrencilerde yüz yüze eğitim yerine uzaktan eğitimin yapılmasına, çalışan insanların büyük çoğunluğu için ofis çalışması yerine evden çalışma sistemine geçilmiştir. Evden çalışmak için uygun alt yapısı olmayan işlerde çalışanlar için ise işe gidememe hatta işsiz kalmak gibi sorunların yaşanmasına neden olmuştur (Kılıç, 2020: 16). Bu olumsuzluklar hayatı kolaylaştıran dijital düzenlemelerin birçok kurumda kullanılmasının önünü açan gelişmelerin yaşanmasında etkili olmuştur. Öte yandan salgın döneminde artan belirsizlik duygusu insanlarda özellikle geleceğe dair endişe ve kaygı yaşanmasına yol açmıştır. Bu durumu uzmanlar “Koronafobi” olarak ifade etmektedir. Sosyal bir varlık olan insanların bu süreçte yaşam tarzlarının değişmesi ve sınırlandırılması bireylerin hastalık kapmak korkusuyla yalnız kalma ve kendini toplumdan soyutlamasına neden olmuştur. Endişe, korku ve sosyal hayattaki ani değişim kişilerdeki psiko-sosyal sorunları arttırmıştır (Aksakallı, 2020, Akt. Artantaş, Gürsoy, 2020: 161).

Karataş, salgın için aşağıdaki aktarımda bulunmaktadır:

“Salgınlar tıbbi bir fenomen olmanın yanında bireyi ve toplumu birçok düzeyde etkileyen ve bozulmalara neden olan sosyal bir olgudur. Çünkü bulaşıcı hastalığın ortaya çıkardığı tehdit algısı arttıkça panik ve stres yaşayan insanlar, her zaman olduğundan daha farklı davranışlar sergilemektedirler. Salgın dönemlerinde ortaya çıkan belirsizlik ve krizin, duygusal ve psiko-sosyal etkilerinin nasıl yönetildiği, bunlarla nasıl başa çıkıldığı birey ve toplum açısından önemli bir yer tutmaktadır” (Karataş, 2020: 6).

Özellikle yaşanan salgın sürecinde yapılan sosyolojik çalışmalar toplumun salgında verdikleri tepkileri analiz etme ve meydana gelen değişimlere toplumsal uyum sağlama noktasında önem teşkil etmektedir. Bu nedenle “Covid-19 Salgınının Toplumsal Ve Bireysel Etkileri Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma” adlı çalışmanın, Covid-19 salgınının çağımızın en önemli problemlerinden olması ve ekonomi-aile-eğitim-din-psikoloji gibi olgular üzerindeki etkisi dikkate alındığında yürütülmesi elzem bir çalışma olarak görülmüştür.

2. YÖNTEM VE VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

Çalışmadaki sosyolojik araştırma yöntemi nicel olup, araştırma tekniği olarak online anket/surveydir. Bu çalışmanın hipotezlerinin sınanacağı anket soruları Google forms https://www.google.com/intl/tr_tr/forms/about/ internet sitesi üzerinden online anket olarak uygulanmıştır. Websurvey; soruların web adresinden gönderilerek yanıtların alınmasıdır. Daha kısa sürede daha çok veriye ulaşma imkânı sağlayan bu yöntem sorulara cevap veren katılımcıların içtenlikle cevap verip vermediğinin bilinmemesi bu yöntemin zayıf yönüdür.

Araştırmada tarama modeli kullanılmaktadır. Bu yöntem ile geçmişte meydana gelmiş ya da hala var olan bir durumu, olduğu haliyle değiştirmeden betimlemeyi amaçlayan bir araştırma modelidir. Geniş grupları kapsayan bir araştırmadır ve genellikle anket ve görüşme tekniği kullanılır. Çok sayıda kişiden veri alma imkânı veren, sayısal verileri elde etmeyi kolaylaştıran bu model elde edilen verilerin yüzeysel olmasına neden olabilmektedir. Online anket/websurvey yöntemi ile uygulanan anket 409 katılımcı ile gerçekleştirilmiş ve elde edilen veriler yorumlanmıştır.

Araştırmanın evreni İstanbul’da yaşayan 18-65 yaş aralığında kadın ve erkek toplam 409 kişiden oluşmaktadır. Çalışma online anket olduğu için katılımcılara anket linki sosyal mesajlaşma platformu olan “whatsapp” ve “elektronik posta” aracılığıyla iletilmiştir. Çalışma anahtar kişilerin önerileri dikkate alınarak, kartopu örnekleme uygulanarak yapılmıştır.

Çalışma hipotezleri aşağıdaki gibidir:

H₁. Covid-19 salgını sürecinde bireylerde psiko-sosyal olumsuzluklar olmuştur.

H₂. Salgın döneminde toplumda akrabalık ve arkadaşlık ilişkileri olumsuz yönde etkilenmiştir.

H₃. Salgın sürecinde toplumda bireysel düşünme ve yaşama isteği artmıştır.

H₄. Covid-19 salgını döneminde online devam eden eğitim öğrencilerin ders başarıları düşmüştür ve yüz yüze eğitime geçişte adaptasyon sorunu yaşanmıştır.

H₅. Covid-19 salgını dönemi aile içi ilişkilerde sorunların yaşanmasına sebep olmuştur.

H₆. Covid-19 salgını süreci bireylerde ekonomik kaygı ve ekonomik zorluk yaşamasına sebep olmuştur.

H₇. Salgın sürecinde bireylerin çalışma durumunda değişiklik olmuştur.

H₈. Covid-19 salgını sürecinde teknolojik cihaz kullanımı her yaş grubunda arttı ve toplumda dijitalleşme artarak online hayata geçişi hızlandırmıştır.

H₉. Covid-19 salgını toplumun psikolojik, ekonomik ve sosyal ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. Toplumda salgından sonrada kalıcı olacak davranışlar ve değişimler yaşanmasına sebep olmuştur.

2.1. Bulgular

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Araştırmayı 19-28 Haziran 2022 tarihleri arasında İstanbul ili genelinde 18-65 yaş arası katılımcılarla internet üzerinden online anket/websurvey yöntemi kullanılarak 409 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada elde edilen veriler SPSS-22 Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı (Statistical Package for the Social Sciences) programı kullanılarak yorumlama yapılmıştır.

Çalışmadaki sosyolojik araştırma yöntemi nicel olup, araştırma tekniği olarak online anket/survey tekniği uygulanmıştır. Bu çalışmanın hipotezlerinin sınanacağı anket soruları Google forms https://www.google.com/intl/tr_tr/forms/about/ internet sitesi üzerinden online anket olarak uygulanmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Salgınla Birlikte Ekonomik, Sağlık, Psikolojik, Eğitim, Aile, Siyasi ve Sosyal Durumlarındaki Değişimleri İçin Belirttikleri Görüşlerin İncelenmesi

		Olumsuz Yönde Değişti	Aynı Kaldı	Olumlu Yönde Değişti
Ekonomik	s	265	118	26
	%	64,8	28,9	6,4
Sağlık	s	188	203	18
	%	46,0	49,6	4,4
Psikolojik	s	292	100	17
	%	71,4	24,4	4,2
Eğitim	s	159	205	45
	%	38,9	50,1	11,0
Aile	s	119	241	49
	%	29,1	58,9	12,0
Siyasi	s	203	195	11
	%	49,6	47,7	2,7
Sosyal Hayat	s	316	69	24
	%	77,3	16,9	5,9

Katılımcılara, salgınla birlikte hangi alanda nasıl bir değişim yaşadıkları sorulmuştur. Onlara farklı toplumsal kurumlar sunulmuş ve üç şık üzerinden görüşlerine müracaat edilmiştir. En olumsuz değişimi, sırasıyla %77,3 ile sosyal hayatta, %71,4 ile psikolojik alanda ve %64,8 ile ekonomik temelde yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Yorumlama yapmak gerekirse, aile hayatının salgına karşı en güçlü direnci gösterdiği anlaşılmaktadır. Zira görüşüne müracaat edilenlerin %58,9'u aile hayatlarının değişmediğini aynı kaldığını ifade etmişlerdir. Bu durum, birlik olmanın fayda sağladığını ortaya koymaktadır. Öte yandan salgın dolayısıyla olumlu yönde dikkate değer bir değişimin olmadığı anlaşılmaktadır. %12 ile aile hayatı ve %11 ile eğitim hayatının olumlu yönde değiştiğini ifade edenler bulunmuştur. Özetle, sosyal hayat-psikoloji-ekonomi salgın dolayısıyla olumsuz yönde etki oluştururken, ailenin önemli bir savunma mekanizması teşkil ettiği söylenebilir.

Tablo 2. Covid-19 Döneminde Bireylerin Salgından Etkilenme Durumuna İlişkin Görüşlerin İncelenmesi

		Fikrim Yok	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Covid-19 salgını sürecinde yalnızlık duygum arttı	s	14	46	118	44	130	57
	%	3,4	11,2	28,9	10,8	31,8	13,9
Salgın döneminde gelecek kaygım arttı	s	6	47	69	39	136	112
	%	1,5	11,5	16,9	9,5	33,3	27,4
Daha çabuk öfkelenen ve daha sinirli hale geldim	s	15	62	126	57	88	61
	%	3,7	15,2	30,8	13,9	21,5	14,9
Salgın döneminde akrabalık ilişkilerimi olumsuz etkiledi	s	20	58	123	44	97	67
	%	4,9	14,2	30,1	10,8	23,7	16,4
Covid-19 salgını arkadaşlık ilişkilerimi olumsuz etkiledi	s	13	66	114	43	102	71
	%	3,2	16,1	27,9	10,5	24,9	17,4
Covid-19 salgınından önce daha mutluydum	s	13	51	82	47	105	111
	%	3,2	12,5	20,0	11,5	25,7	27,1
Covid-19 salgını yaşam şeklimde değişikliğe sebep oldu	s	13	47	70	51	123	105
	%	3,2	11,5	17,1	12,5	30,1	25,7
Bu süreçte kendimi daha az güvende hissetmeye başladım	s	14	52	94	54	106	89
	%	3,4	12,7	23,0	13,2	25,9	21,8
Bu süreçte daha bireysel düşünmeye ve yaşamaya başladım	s	18	54	86	60	101	90
	%	4,4	13,2	21,0	14,7	24,7	22,0

Araştırmaya katılanlara Covid-19 döneminde salgından etkilenme durumlarının bireysel olarak yansımalarının nasıl olduğu ve yaşadıkları değişimleri sorulmuştur. Bu doğrultuda katılımcılara dokuz ayrı soru sunulmuş ve altı şık üzerinden görüşlerine müracaat edilmiştir. Verilen cevaplar neticesinde altı soruda sırasıyla %60,7'si "Salgın döneminde gelecek kaygım arttı", %55,8'i "Covid-19 salgını yaşam şeklimde değişikliğe sebep oldu", %52,3'ü "Covid-19 salgınından önce daha mutluydum", %47,7'si "Bu süreçte kendimi daha az güvende hissetmeye başladım", %46,7'si "Bu süreçte daha bireysel düşünmeye ve yaşamaya başladım" ve %45'i "Covid-19 salgını sürecinde yalnızlık duygum arttı" görüşlerine katıldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar sunulan diğer üç soru için sırasıyla %46'sı "Daha çabuk öfkelenen ve daha sinirli hale geldim" %44,3'ünün "Salgın döneminde akrabalık ilişkilerimi olumsuz etkiledi" %44'ünün "Covid-19 salgını arkadaşlık ilişkilerimi olumsuz etkiledi" görüşlerine katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Elde edilen sonuçlar dikkate alınarak yorumlama yapmak gerekirse, bireylerin salgınla birlikte değişen hayat tarzlarına adapte olmaya çalıştıklarını ve bu durum karşısında sükûnet gösterdikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca salgın döneminde uygulanan kısıtlamalar neticesinde akraba ve arkadaşlarla sosyal hayatta görüşilememiştir. Fakat bu durumda salgın şartlarında gerekli bir uygulama olduğu düşünülmüş ve toplumumuzda önemli bir değer olan akraba ve arkadaşlık ilişkilerinde görüşememe dışında bir olumsuzluğa neden olmadığı ifade edilmiştir.

Tablo 3. Eğitimin Covid-19 Döneminde Salgından Etkilenme Durumuna İlişkin Görüşlerin İncelenmesi

		Fikrim Yok	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Online eğitimin daha verimli olduğunu düşünüyorum	s	11	180	131	30	34	23
	%	2,7	44,0	32,0	7,3	8,3	5,6
Online eğitimde başarımın arttığını düşünüyorum	s	13	180	131	36	31	18
	%	3,2	44,0	32,0	8,8	7,6	4,4
Dersler bundan sonrada online devam etmeli	s	10	175	133	43	28	20
	%	2,4	42,8	32,5	10,5	6,8	4,9
Online eğitime geçişte alt yapı eksikliklerinin olduğunu düşünüyorum	s	23	67	55	36	105	123
	%	5,6	16,4	13,4	8,8	25,7	30,1
Online eğitim döneminde derslere katılmakta sıkıntı yaşadığımı düşünüyorum	s	27	74	58	25	108	117
	%	6,6	18,1	14,2	6,1	26,4	28,6
Online eğitim döneminin ileride/uzun vadede olumsuz sonuçları olabilir	s	30	66	61	43	97	112
	%	7,3	16,1	14,9	10,5	23,7	27,4

Katılımcılara salgın döneminde online olarak devam eden eğitim hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Bu doğrultuda katılımcılara 6 soru sunulmuş ve altı şık üzerinden görüşlerine müracaat edilmiştir. Verilen cevaplar neticesinde üç soruda sırasıyla %76'sı "Online eğitimin daha verimli olduğunu düşünüyorum", %76'sının "Online eğitimde başarımın arttığını düşünüyorum" ve %75,3'ünün "Dersler bundan sonrada online devam etmeli" görüşlerine katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Soruya katılanların cevapladığı diğer üç soruya ise sırasıyla %55,8'inin "Online eğitime geçişte alt yapı eksikliklerinin olduğunu düşünüyorum", %55'inin "Online eğitim döneminde derslere katılmakta sıkıntı yaşadığımı düşünüyorum" ve %51,1'inin "Online eğitim döneminin ileride/uzun vadede olumsuz sonuçları olabilir" görüşlerine katıldıklarını ifade etmişlerdir. Elde edilen bulguları yorumlayacak olursak, Covid-19 salgını tedbirleri kapsamında alınan ilk önlemlerden olan eğitimin yüz yüze yapılamayacağı ve derslere

online devam edilmesi kararı salgın şartlarının gerekliliği olarak ani alınan bir karar olmuştur. Katılımcıların sorulara verdikleri cevaplar incelendiğinde, yüksek bir oranda online eğitimden yeterli verimin alınmadığını, başarı oranlarının düştüğü ve derslerin online devam etmemesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Salgın şartlarından dolayı ani ve hazırlıksız alınan bu karar karşısında yeterli hazırlık ve altyapının olmadığını ve uzun vadede olumsuz sonuçlarının olacağını ifade etmişlerdir. Kısaca özetleyecek olursak eğitimin salgın sürecinden en fazla etkilenen kurumlardan olduğu ve online eğitim için yeterli alt yapının olmadığı anlaşılmıştır.

Tablo 4. Katılımcıların Covid-19 Salgını Döneminde Aile İçi İlişkilerine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi

		Fikrim Yok	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Salgın döneminde aile bireyleriyle bağlarım güçlendi	s	21	53	89	69	134	43
	%	5,1	13,0	21,8	16,9	32,8	10,5
Salgın döneminde aile içi dayanışma ve güven arttı.	s	16	48	88	66	137	54
	%	3,9	11,7	21,5	16,1	33,5	13,2
Aile içi iletişim sorunlarım arttı	s	17	75	163	68	62	24
	%	4,2	18,3	39,9	16,6	15,2	5,9
Aile içi iletişim huzursuzluk arttı	s	16	88	163	52	67	23
	%	3,9	21,5	39,9	12,7	16,4	5,6
Bu süreçte aile içi ilişkilerim olumsuz etkilendi	s	17	93	163	58	54	24
	%	4,2	22,7	39,9	14,2	13,2	5,9
Aile içi şiddet arttı.	s	19	159	154	38	25	14
	%	4,6	38,9	37,7	9,3	6,1	3,4
Salgın döneminde ailem ile görüşemedim	s	13	159	140	27	46	24
	%	3,2	38,9	34,2	6,6	11,2	5,9

Görüşüne müracaat edilen katılımcılara Covid-19 salgını döneminde aile içi ilişkilerine yönelik görüşleri sorulmuştur. Onlara bu doğrultuda yedi soru sunulmuş ve altı şık üzerinden görüşlerine müracaat edilmiştir. Sunulan sorulara verilen cevaplar neticesinde %46'sının "Salgın döneminde aile içi dayanışma ve güven arttı" görüşü ile %43'ü "Salgın döneminde aile bireyleriyle bağlarının güçlendi" görüşlerine katıldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların diğer sorulardaki görüşlerine bakıldığında %76,6'sının "Aile içi şiddet arttı", %73,1'inin "Salgın döneminde ailem ile görüşemedim", %62,6'sının "Bu süreçte aile içi ilişkilerim olumsuz etkilendi", %61,4'ünün "Aile içi iletişim huzursuzluk arttı" ve %58,2'sinin "Aile içi iletişim sorunlarım arttı" görüşlerine katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Elde edilen görüşleri yorumlamak gerekirse, toplumumuzda önemli bir yere sahip olan aile kurumunun salgından olumsuz etkilenmediği aksine bu zorlu süreçte aile bireyleri için önemli bir kalkan görevi üstlendiği, yaşanan olumsuz sürecin aile içindeki bağları güçlendirdiği ve aile üyelerinin birlikte daha fazla vakit geçirdikleri salgın sürecini sevdikleriyle güzel değerlendirdikleri söylenebilir.

Tablo 5. Katılımcıların Covid-19 Salgını Döneminde Ekonomik Olarak Etkilenme Durumlarının İncelenmesi

		Evet	Hayır
Salgın döneminde ekonomik gelirimde azalma oldu	s	192	217
	%	46,9	53,1
Salgın döneminde ekonomik kaygım arttı	s	303	106
	%	74,1	25,9
Bu süreçte işten çıkarılma/işsiz kalma korkusu yaşadım	s	151	258
	%	36,9	63,1
Bu süreçte işsiz kaldım	s	82	327
	%	20,0	80,0
Ücretsiz izne çıkarıldım	s	66	343
	%	16,1	83,9
Temel ihtiyaçlarımı karşılamakta güçlük çektim	s	156	253
	%	38,1	61,9

Araştırmaya katılanların Covid-19 salgını döneminde ekonomik olarak etkilenme durumlarına dair görüşleri sorulmuştur. Katılımcılara altı soru sunularak iki şık üzerinden görüşlerine müracaat edilmiştir. Belirtilen görüşler neticesinde katılımcıların %83,9'u "Ücretsiz izne çıkarılmadığımı", %80'i "Salgın sürecinde işsiz kalmadığımı", %74,1'i "Salgın döneminde ekonomik kaygılarının arttığını", %63,1'i "Salgın sürecinde işten çıkarılma/işsiz kalma korkusu yaşamadığımı", %61,9'u "Temel ihtiyaçlarımı karşılamakta güçlük çekmediğimi" ve %53,1'i "Salgın döneminde ekonomik gelirimde azalma olmadığımı" ifade etmiştir. Elde edilen sonuçlar dikkate alınarak yorumlama yapmak gerekirse, katılımcılar salgın sürecinde yaşanan belirsizliğin ekonomik kaygı yaşanmasına neden olurken, ekonomik gelirlerinde bir değişimin yaşanmadığı işsiz kalma veya işten çıkarılma korkusu yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca temel ihtiyaçların karşılanmasında da olumsuz bir durum yaşanmadığı anlaşılmıştır. Elbette bu durum salgın akabinde artan küresel ekonomik krizden dolayı yoksullaşan ülkelerin son durumlarını bağlamaktadır. Zira işsizlik ve yoksullaşma iki ayrı unsurdur. İnsanların iş sahibi iken yoksullaşma yaşamaları da olasıdır. Örneğin TÜİK verilerine göre Türkiye'de bir ailenin yoksulluk sınırı 21.000 TL olarak açıklanmıştır. Ne var ki Türkiye'de

çoğu ailenin aylık geliri çalışmalarına rağmen 21.000 TL altındadır. Dolayısıyla bir işe sahip olmak, geçim sıkıntısı yaşamamak anlamına gelmemektedir.

Tablo 6. Katılımcıların Covid-19 Salgını Döneminde İnternet, Sosyal Medya ve Teknolojik Cihaz Kullanımı Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi

		Fikrim Yok	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Covid-19 salgını sürecinde daha çok online alışveriş yaptım	s	5	32	73	10	150	139
	%	1,2	7,8	17,8	2,4	36,7	34,0
İnternet ve sosyal medya kullanma oranım arttı	s	3	27	51	16	157	155
	%	,7	6,6	12,5	3,9	38,4	37,9
Covid-19 sürecinde teknolojik cihaz kullanımım arttı	s	4	32	43	19	152	159
	%	1,0	7,8	10,5	4,6	37,2	38,9
Salgın döneminde sosyalleşme ihtiyacımı sosyal medya ile karşılamaya çalıştım	s	10	44	63	44	137	111
	%	2,4	10,8	15,4	10,8	33,5	27,1
Covid-19 salgını online çalışma hayatına geçilmesini hızlandırdı	s	24	33	43	20	145	144
	%	5,9	8,1	10,5	4,9	35,5	35,2

Salgınla birlikte iletişimin yüz yüze ortamdan, sanal ortama kaydığı bilinmektedir. Bu gayeyle katılımcılara Covid-19 salgını döneminde internet, sosyal medya ve teknolojik cihaz kullanımları hakkında sorular sorulmuştur. Bu doğrultuda onlara beş soru sunulmuş ve altı şık üzerinden görüşlerine müracaat edilmiştir. Verilen cevaplar neticesinde beş soruya sırasıyla %76,3'nün "İnternet ve sosyal medya kullanma oranım arttı", %76,1'in "Covid-19 sürecinde teknolojik cihaz kullanımım arttı", %70,7'sinin "Covid-19 salgını sürecinde daha çok online alışveriş yaptım", %70,7'sinin "Covid-19 salgını online çalışma hayatına geçilmesini hızlandırdı" ve %60,6'sının "Salgın döneminde sosyalleşme ihtiyacımı sosyal medya ile karşılamaya çalıştım" görüşlerine katıldıklarını ifade etmişlerdir. Elde edilen sonuçlar dikkate alınarak, katılımcılar bu süreçte teknolojik cihaz kullanımının arttığını ve hayatın bir çok alanına online olarak katılım sağladıklarını ifade etmişlerdir. Kısaca özetlemek gerekirse toplumlar varlıklarını sürdürebilmek adına yaşanan olaylara uyum sağlayarak kurumlarını ve kültürlerini geliştirmeye devam eder. Katılımcıların verdiği cevaplar, toplumun Covid-19 salgını şartlarına uyum sağlama ve uygulanan kısıtlamalara rağmen kendini var edebilmenin bir yolu olarak hayatın birçok alanında dijitalleşmenin olanaklarından faydalandığı anlaşılmaktadır.

Tablo 7. Katılımcıların Genel Olarak Covid-19 Sürecine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi

		Fikrim Yok	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Covid-19 salgını döneminde suç oranları arttı	s	65	44	79	87	83	51
	%	15,9	10,8	19,3	21,3	20,3	12,5
Salgın döneminde fırsat eşitsizlikleri arttı	s	16	30	41	37	160	125
	%	3,9	7,3	10,0	9,0	39,1	30,6
Salgın sürecinde yeni alışkanlıklar edindim	s	18	24	79	48	181	59
	%	4,4	5,9	19,3	11,7	44,3	14,4
Salgın süreci hayatımda kalıcı sosyal değişikliklere yol açtı	s	16	40	71	73	144	65
	%	3,9	9,8	17,4	17,8	35,2	15,9
Salgın döneminde kendimi toplumdan soyutlanmış hissettim	s	13	50	103	68	119	56
	%	3,2	12,2	25,2	16,6	29,1	13,7
Covid-19 salgınından sonra hayatımın tamamen değiştiğini düşünüyorum	s	12	53	104	94	108	38
	%	2,9	13,0	25,4	23,0	26,4	9,3
Maske kullanmaya ve sosyal mesafemi korumaya devam edeceğim	s	16	87	103	94	78	31
	%	3,9	21,3	25,2	23,0	19,1	7,6
Bundan sonra da hayatın birçok alanına dijital olarak katılmaya devam edeceğim	s	23	49	105	87	96	49
	%	5,6	12,0	25,7	21,3	23,5	12,0
Bu süreçte edindiğim bazı alışkanlıklar bende kalıcı oldu	s	16	41	82	72	140	58
	%	3,9	10,0	20,0	17,6	34,2	14,2
Dünyada ve ülkemizde yaşanan ekonomik sorunların sebebinin salgın dönemindeki yasaklar olduğunu düşünüyorum	s	30	67	88	72	84	68
	%	7,3	16,4	21,5	17,6	20,5	16,6
Bu sürecin ekonomik etkilerinin uzun bir süre devam edeceğini düşünüyorum	s	25	38	50	42	127	127
	%	6,1	9,3	12,2	10,3	31,1	31,1
Bu sürecin toplumda meydana getirdiği değişimlerin bir kısmı kalıcı olacaktır	s	23	31	51	38	131	135
	%	5,6	7,6	12,5	9,3	32,0	33,0

Salgının toplumsal etkilerinin olduğu aşikârdır. Bu nedenle görüşüne müracaat edilenlere Covid-19 salgınıyla birlikte yaşananların toplumda ve bireyde nasıl bir değişime yol açtığı sorulmuştur. Bu doğrultuda katılımcılara farklı konulardan oluşan on üç soru sorulmuş ve altı şık üzerinden görüşlerine müracaat edilmiştir. Verilen cevaplar neticesinde sorulara sırasıyla, %69,7'sinin "Salgın döneminde fırsat eşitsizlikleri arttı", %65'nin "Bu sürecin

toplumda meydana getirdiği değişimlerin bir kısmı kalıcı olacaktır”, %62,2’sinin “Bu sürecin ekonomik etkilerinin uzun bir süre devam edeceğini düşünüyorum”, %58,7’sinin “Salgın sürecinde yeni alışkanlıklar edindim”, %51,1’nin “Salgın süreci hayatımda kalıcı sosyal değişikliklere yol açtı”, %48,4’ünün “Bu süreçte edindiğim bazı alışkanlıklar bende kalıcı oldu”, %42,8’inin “Salgın döneminde kendimi toplumdan soyutlanmış hissettim” ve %32,8’nin “Covid-19 salgını döneminde suç oranları arttı”, görüşlerine katıldıkları ifade edilmiştir. Katılımcıların %46,5’inin “Maske kullanmaya ve sosyal mesafemi korumaya devam edeceğim”, %38,4’ünün “Covid-19 salgınından sonra hayatımın tamamen değiştiğini düşünüyorum” ve %37,7’sinin “Bundan sonrada hayatın birçok alanına dijital olarak katılmaya devam edeceğim” görüşlerine katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar “Dünyada ve ülkemizde yaşanan ekonomik sorunların sebebinin salgın dönemindeki yasaklar olduğunu düşünüyorum”, görüşüne %37,9’u katılmadıklarını %37,1’i ise katıldıklarını, ifade etmişlerdir. Bu durum sorulan soru için birbirine yakın oranlarda iki sonuç elde edilmesine yol açmıştır.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Covid-19 başta sağlık olmak üzere, ekonomik, siyaset, politik, eğitim, toplumsal ve sosyo-kültürel alanda birçok etkiye neden olmuştur. Hastalıklarla birlikte toplumsal hayatta meydana gelen değişimler tarihten günümüze toplumların yaşadıkları kültürlerine uyumlayarak varlıklarını sürdürebilmeyi öğretmiştir. Dolayısıyla toplumsal açıdan salgın dönemine bakıldığında her bir birey için Covid-19’un etkileri olduğunu söylemek mümkündür.

Covid-19 salgınının toplum üzerindeki etkilerinin tespit edilmeye yönelik yapılan bu çalışma İstanbul ilinde yaşayan 18-65 yaş aralığındaki 409 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan kişilerin sosyo-demografik özelliklerinin yoğunluk bazlı dağılımına bakıldığında surveye katılanların %61,4’ünün kadın, %40,1’inin 28-37 yaş, %64,1’inin ön lisans/lisans mezunu katılımcılar olduğu görülmektedir. Katılımcıların %40,8’i kentte yaşamakta, %58,7’si medeni durumu bekâr, %64,3’ü çocuğu olmayan, %25,4’ü hanede 3 kişi ile yaşayan ve %58,2’si kendi evinde yaşayan kişilerdir. Katılımcılar çalışma durumlarına göre ise %37,7 özel sektör çalışanlarıdır.

Görüşüne müracaat edilenlerin %68,5’i salgından sonra çalışma durumunun değişmediğini, %24,9’u geliri olmayan ve %20,8’i 6000-9000 TL aralığında geliri olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte katılımcıların %57,2’si salgından sonra aylık gelirinin değişmediğini ifade etmiştir.

Bu çalışmada katılımcıların %47,7’si Covid-19 geçirdiğini, %68,9’u zorunlu alanlar dışında maske takmaya devam etmediğini, %84,8’i aşı olduğunu, %58,9’u salgın sürecinde geleceğe yönelik belirsizlik duygusu yaşadığını, %90,5’i salgın döneminde kısıtlamalara uyduğunu ve %79,5’i Covid-19 salgınının tamamen bitmesi halinde normal hayatına devam edeceğini ifade etmiştir.

Araştırmaya katılanlar salgınla birlikte ekonomik, sağlık, psikolojik, eğitim, aile, siyasi ve sosyal durumlarındaki değişimlerine belirttikleri görüşlere bakıldığında en olumsuz değişimin sosyal hayatta (%77,3) ardından psikolojik olarak (%71,4) ve ekonomik olarak (%64,8) değiştiği ifade edilmiştir.

Araştırmanın hipotezlerinden H₁ : “Covid-19 salgını sürecinde bireylerde psiko-sosyal olumsuzluklar olmuştur.” Hipotezine yönelik elde edilen sonuçlara göre %45’i “Covid-19 salgını sürecinde yalnızlık duygum arttı”, %60,7’si “Salgın döneminde gelecek kaygım arttı”, %52,3’ü “Covid-19 salgınından önce daha mutluydum”, %55,8’i “Covid-19 salgını yaşam şeklimde değişikliğe sebep oldu” görüşlerine katıldıklarını ifade etmişlerdir. Elde edilen bu sonuçlar araştırma hipotezinin kabulü anlamına gelmektedir.

Araştırmanın hipotezlerinden H₂ : “Salgın döneminde toplumda akrabalık ve arkadaşlık ilişkileri olumsuz yönde etkilenmiştir.” Hipotezine yönelik elde edilen sonuçlara göre bireylerin görüşlerinin genel olarak homojen dağıldığı ve belirtilen hipotezi destekler nitelikte yönelik olmadığı görülmüş ve hipotez kabul görmemiştir.

Araştırmanın hipotezlerinden H₃ : “Salgın sürecinde toplumda bireysel düşünme ve yaşama isteği artmıştır.” Hipotezine yönelik elde edilen sonuçlara göre bireylerin %47,7’si “Bu süreçte kendimi daha az güvende hissetmeye başladım” ve %46,7’si “Bu süreçte daha bireysel düşünmeye ve yaşamaya başladım” görüşlerine katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu sonuç hipotezinin kabulü anlamına gelmektedir.

Araştırmanın hipotezlerinden H₄ : “Covid-19 salgını döneminde online devam eden eğitim öğrencilerin ders başarıları düşmüştür ve yüz yüze eğitime geçişte adaptasyon sorunu yaşanmıştır” Hipotezine yönelik elde edilen sonuçlara göre bireylerin “Online eğitimin daha verimli olduğunu düşünüyorum”, “Online eğitimde başarımın arttığını düşünüyorum”, “Dersler bundan sonrada online devam etmeli” görüşlerine katılmadıklarını ve “Online eğitime geçişte alt yapı eksikliklerinin olduğunu düşünüyorum”, “Online eğitim döneminde derslere katılmakta sıkıntı yaşadığımı düşünüyorum” ve “Online eğitim döneminin ileride/uzun vadede olumsuz sonuçları olabilir” görüşlerine katıldıklarını belirtmiştir. Elde edilen bu sonuçlar hipotezinin kabulü anlamına gelmektedir.

Araştırmanın hipotezlerinden H₅: "Covid-19 salgını dönemi aile içi ilişkilerde sorunların yaşanmasına sebep olmuştur" hipotezine yönelik elde edilen sonuçlara göre %43'ü salgın döneminde aile bireyleriyle bağlarının güçlendi görüşü ile %46'sının salgın döneminde aile içi dayanışma ve güven arttığı görüşüne katıldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun (%50'sinden fazlasının) ise "Aile içi iletişim sorunlarım arttı", "Aile içi iletişim huzursuzluk arttı", "Bu süreçte aile içi ilişkilerim olumsuz etkilendi.", "Aile içi şiddet arttı" ve "Salgın döneminde ailem ile görüşemedim" görüşlerine katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuç araştırma hipotezinin kabul görmediği anlamına gelmektedir.

Araştırmanın hipotezlerinden H₆: "Covid-19 salgını süreci bireylerde ekonomik kaygı ve ekonomik zorluk yaşamasına sebep olmuştur." hipotezine yönelik elde edilen sonuçlara göre %53,1'i salgın döneminde ekonomik gelirinde azalma olmadığını, %74,1'i salgın döneminde ekonomik kaygılarının arttığını, %63,1'i salgın sürecinde işten çıkarılma/işsiz kalma korkusu yaşadığını ve %61,9'u temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çekmediğini belirtmiştir. Bu sonuç araştırma hipotezinin kısmen kabul edildiğini göstermektedir.

Araştırmanın hipotezlerinden H₇: "Salgın sürecinde bireylerin çalışma durumunda değişiklik olmuştur" hipotezine yönelik elde edilen sonuçlara göre %80'i salgın sürecinde işsiz kalmadığını ve %83,9'u ücretsiz izne çıkarılmadığını belirtmişlerdir. Bu sonuç araştırma hipotezinin kabul görmediğini göstermektedir.

Araştırmanın hipotezlerinden H₈: "Covid-19 salgını sürecinde teknolojik cihaz kullanımı her yaş grubunda arttı ve toplumda dijitalleşme artarak online hayata geçişi hızlandırmıştır" hipotezine yönelik elde edilen sonuçlara göre "Covid-19 salgını sürecinde daha çok online alışveriş yaptım", "İnternet ve sosyal medya kullanma oranım arttı", "Covid-19 sürecinde teknolojik cihaz kullanımım arttı", "Salgın döneminde sosyalleşme ihtiyacımı sosyal medya ile karşılamaya çalıştım" ve "Covid-19 salgını online çalışma hayatına geçilmesini hızlandırdı" görüşlerine katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu araştırma hipotezinin kabul edildiği sonucu göstermektedir.

Araştırmanın hipotezlerinden H₉: "Covid-19 salgını toplumun psikolojik, ekonomik ve sosyal ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. Toplumda salgından sonrada kalıcı olacak davranışlar ve değişimler yaşanmasına sebep olmuştur" hipotezine yönelik elde edilen sonuçlara göre "Salgın döneminde fırsat eşitsizlikleri arttı", "Salgın sürecinde yeni alışkanlıklar edindim", "Salgın süreci hayatımda kalıcı sosyal değişikliklere yol açtı", "Bu sürecin ekonomik etkilerinin uzun bir süre devam edeceğini düşünüyorum" ve "Bu sürecin toplumda meydana getirdiği değişimlerin bir kısmı kalıcı olacaktır" görüşlerine katılmışlardır. Bu sonuç araştırma hipotezinin kabul edildiğini göstermiştir.

Covid-19 salgın hastalığı toplumlarda kalıcı değişimlerin yaşanmasına yol açmıştır. Bu nedenle salgın sürecinde edinilen alışkanlıkların toplumsal kültürle zaman içinde uyum sağlayacağı ve toplumda kalıcı davranış değişikliklerinin yaşandığını göstermektedir. Kültürler, zamanla değişiklik göstererek diğer nesillere aktarılan bir olgudur. Nüfus artışı, teknolojik gelişmeler, krizler, salgınlar gibi toplumu etkileme gücü yüksek olaylar kültürlerin değişmesine ve uyarlanmasına neden olmaktadır (Haviland, vd., 2008: 132).

Covid-19 salgın hastalığını sosyolojik bir zeminde ele aldığımızda salgının sadece sağlık sorunu olmadığı ve bütüncül bir yaklaşımla analiz edildiği takdirde toplum adına daha faydalı sonuçlar elde edileceği anlaşılmıştır.

Covid-19 salgın hastalığı ülkelerin toplumların ve bireylerin güçlü ve zayıf yanlarının farkına vardıkları bir süreç olmuştur. Gözle görülmeyen bir düşman karşısında çaresizliğe ve paniğe kapılan insanlar aynı zamanda birlik ve dayanışma içerisinde hareket etmenin önemini anlaşılmamasını sağlayan bir süreç olmuştur. Ailenin işlevini yitirdiği ve geleneksel ilişkiler yerine bireysel yaşamın ön planda tutulduğu günümüzde, aile, akraba ve arkadaşlık ilişkilerinin yaşanan zorluklarla mücadelede önemini anlaşıldığı bir süreç olmuştur. Salgın sebep olduğu olumsuzluklar ve zorluklara rağmen insanların unuttuğu değerleri hatırlamasını sağlamıştır. Diğer taraftan salgının hala bitmemiş olması ve etkilerinin devam ediyor olması bu hastalıkla bir süre daha yaşayacağımız anlamına gelmektedir.

Araştırmanın yapıldığı İstanbul ilinin kozmopolit yapısı düşünüldüğünde araştırmada elde edilen sonuçların genel bir yorum yapmak için yeterli olacağı düşünülse de konusu ve etkileri itibariyle araştırmanın ilerleyen dönemlerde daha kapsamlı bir şekilde yapılmasında yarar olacağı düşünülmektedir.

Gelinen bu süreçten sonra Covid-19 salgını hakkında çalışma yapacakların bu konudaki kaynakları derinlemesine incelemesi gerekmektedir. Fakat salgının yoğun etkileri salgın döneminde ve bu süreci takip eden yakın tarih içinde daha çok görüldüğü için çalışmanın bu zaman dilimlerinde yapılması daha verimli olacaktır. Covid-19 salgınının toplum üzerindeki etkilerinin saptandığı bu çalışma literatüre katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

1. AHMADİ, R. (2020). “Koronavirüs Pandemisinin (Kovid-19) Toplumsal Etkileri” Bilim Armonisi Dergisi, cilt: 3 sayı:2: 65-72.
2. ARTANTAŞ, E. VE GÜRSOY, H. (2020). “Covid-19 Üzerine Temel Sosyal Tartışmalar ve Türkiye'nin Aldığı Tedbirlere Ait Bir Çerçeve”, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt 2, sayı 2, ss.158-171.
3. ASLAN, R. (2020). “Tarihten Günümüze Epidemiler Pandemiler ve Covid19”, Göller Bölgesi Aylık Ekonomi ve Kültür Dergisi, ss.35- 41.
4. KARAKAŞ, M. (2020). “Covid-19 Salgınının Çok Boyutlu Sosyolojisi ve Yeni Normal Meselesi”, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, Cilt 40, Sayı 1, ss.541-573
5. KARATAŞ, Z. (2020). “COVID-19 Pandemisinin Toplumsal Etkileri, Değişim ve Güçlenme”, Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, Cilt 4, Sayı 1, ss.3-15.
6. GÜNGÖRER, F. (2020). “Covid-19'un Toplumsal Kurumlara Etkisi”, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı, ss.393-428.
7. KILIÇ, O. (2020). Tarihte Küresel Salgın Hastalıklar ve Toplum Hayatına Etkileri. Muzaffer Şeker, Ali Özer, Cem Korkut (Ed.), Küresel Salgının Anatomisi İnsan ve Toplumun Geleceği, ss. 13-53. Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi. TDV Matbaacılık.
8. MENCHÚ TUM, R. (2020). Covid-19'un Bölgesel Ve Küresel Etkileri Ve Yansımaları. Yavuz Selim Kıran vd. Covid-19 Sonrası Dünya: İşbirliği mi Rekabet mi? ss. 140-146. Ankara, Başak Matbaacılık.
9. HAVILAND, W.A., vd. (2008). Kültürel Antropoloji, Çev. Deniz Erguvan Sarıoğlu, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 1. Baskı.